Semantica verbului *a mânca* în limba română

Monica BILAUCA
Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava

Abstract: In an attempt to investigate a series of phraseological structures concerning *alimentation*, we will describe the Romanian mentality on nutrition and we will comment on the implications of the metaphorical use of such structures in relation to the general knowledge about humankind. The phrasemes in our corpus were selected from phraseological dictionaries and from Iuliu Zanne's *Proverbele românilor*. Although it is common knowledge that phraseology represents the untranslatable side of any language, we will focus on identifying common patterns of representation and on providing our own gloss on the divergent mentality within the Neo-Latin culture, along with the cultural or linguistic stock that generated the phrasemes.
Keywords: *phraseology, Romance languages, universals of thought, nutrition.*

0. Locul pe care hrana îl ocupă în viaţa unei societăţi poate fi evaluat cu rezultate profitabile şi prin analiza unor structuri fixate în limbă, cunoscute sub numele de frazeologisme, care au capacitatea de a ilustra, prin mesajul validat de timp, „nevoia de comunicare, de observare şi de ridicare în plan conceptual a obiectelor şi împrejurărilor contemplate" [Gheorghe, 1986:13]. Pornind de la observaţia formulată de Traian Herseni, potrivit căreia „limba, atât ca sistem simbolic pentru întreaga cultură, cât şi ca model pentru vorbire, s-a născut tot din viaţă şi este menită să înlesnească viaţa" [Herseni, 1975:41], lucrarea de faţă, centrată pe investigarea unor nuclee frazeologice referitoare la acţiuni ce trimit la alimentaţie urmăreşte, pe de o parte, să descrie concepţia românilor despre alimentaţie, şi pe de altă parte, implicaţiile utilizării metaforizate ale unor astfel de structuri în ceea ce priveşte cunoaşterea generală a omului. Având în vedere că materialul analizei noastre reprezintă, după cum afirma Mihai Eminescu, „adevărata bogăţie a unei limbi […], care îi conferă fizionomie proprie" [*Opere,* 1980:487], vom încerca să formulăm observaţii în ceea ce priveşte categoria numită de Stelian Dumistrăcel, *universalii frazeologice* [Dumistrăcel, 2010:199-212], adică acele tipare comune de reprezentare şi diferenţele de mental în spaţiul romanic, eventual înregistrarea fondului cultural care le-a generat. Sursa de material se constituie din frazeologisme, termen general prin care cuprindem expresii, locuţiuni, proverbe, zicători, înregistrate în dicţionarele de profil şi în lucrarea lui Iuliu Zanne, *Proverbele românilor.*

BDD-A27716 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:49 UTC)

1. Lexemul de bază din structura expresiilor investigate provine, din punct de vedere etimologic, din latinescul *manducare* („a îmbuca, a mânca lacom, a hăpăi", cu referire la animale), termen utilizat inițial, după Carlo Tagliavini [Tagliavini, 1977:136-137], mai ales de autori de comedie, apoi preluat, cu referire la actul uman al hrănirii, de limbile română, italiană (v. italian *manicare*, *manducare*, apoi *mangiare*), franceză (*manger*). Alte limbi romanice (spaniolă, portugheză) folosesc compusul latinescului *ed*ĕ*re*, *comed*ĕ*re*, a cărui semnificație inițială trimitea la actul uman al hrănirii.

1.1. Ca observație liminară în ceea ce privește materialul investigat, putem afirma că aceste jocuri de cuvinte, multe dintre ele metaforizate, care au la bază frecvent imagini incompatibile cu logica sau cu realitatea, deci greu de decriptat, câștigă şi impun prin experienţa comună cunoscută de utilizatori şi prin caracterul insolit al formei. Acest fapt certifică ceea ce Elena Slave remarca în ceea ce privește materialul metaforic al limbii române, în care se evidențiază „gruparea metaforelor în jurul unui nucleu clar conturat, acela al sferei semantice care caracterizează trăsătura [+ uman] […] se poate spune că există o tendință generală de antropomorfizare a limbajului metaforic în ansamblu" [Slave, 1991:260].

1.1.1. În ceea ce privește paradigmele de semnificare pe care le generează construcțiile ce au în structură verbul „a mânca" în limba română, acestea reflectă, în funcție de termenii selectați, mai multe direcții. Astfel, o categorie bine reprezentată este cea în care sunt antrenate cuvinte-semnal, aparținând câmpului semantic al părților corpului, cele mai multe structuri fiind marcate negativ în privința conotației, având întrebuințare familiară sau populară, în care actul de „a mânca" este perceput, de cele mai multe ori, ca imagine a „asumării" [Savin, 2011:118]. Din punct de vedere gramatical, se observă că verbul este însoțit de complementul obligatoriu postpus sau anticipat printr-o formă atonă: *a mânca bojocii (cuiva)* „a exaspera", *a mânca coaste prăjite* (fam.) „a nu mânca nimic"; *a mânca (cuiva)* sau *a-şi mânca capul* (îvr.) „a (se) distruge"; *a mânca pumni* (sau *palme, bastoane* etc.) „a fi bătut", (fig.) „a fi aspru certat"; *a-l mânca spinarea* sau *pielea,* (pop.) *cojocul* (pfm.) „a se comporta ca şi cum ar cere să fie bătut"; *a-l mânca mâna (*sau *palma)* (pfm.) „a fi dornic, nerăbdător să bată pe cineva"; *a-l mânca tălpile* (pfm.) „a nu avea astâmpăr să stea într-un loc"; *a-i mânca inima (*sau *sufletul cuiva)* (pfm.) „a necăji pe cineva peste măsură". Excepție fac câteva expresii, cu corespondente similare în limbile romanice şi neromanice, care fac referire, după Petronela Savin, la „situații simbolice de antropofagie" [Savin, 2011:179], ce reflectă, acelaşi tip de comportament şi de raportare la realitate: *a mânca (*sau *a înghiți, a sorbi pe cineva) cu ochii (*sau *din ochi)* sau *a pierde (*sau *a prăpădi) pe cineva din ochi (de drag)* (pfm.) „a ține foarte mult la cineva sau la ceva"; *a mânca (*sau *a înghiți* ceva *și) cu ochii* (fam.) „a-i plăcea foarte mult o mâncare"; fr. **manger (qqn) les yeux**, it. **mangiare/divorare con gli occhi/sguardo** (qcn). De altfel, termenul „ochi" este prezent şi în alte structuri, marcate semantic pozitiv sau negativ, în funcție de timpul verbal utilizat, topica, registrul stilistic: *Mânca-ți-aș ochii* sau *mânca(-mi)-te-aș* (pfm.) „propoziții incidente, prin care vorbitorul îşi exprimă afecțiunea față de persoana căreia i se adresează, căutând să-i câştige bunăvoința" (DLR, VI/9).

BDD-A27716 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:49 UTC)

1.1.2. Reflexe lingvistice depreciative sunt dezvoltate şi de sensurile expresiilor în care imaginarul alimentar este unul specific rural, cuprinzând, în general, produse din alimentaţia cotidiană (borş, ceapă, praz, labe de pui), neapreciate din cauza lipsei de valoare nutritivă: *a mânca o acritoare* (îvp.) „a mânca bătaie"; *a mânca borş* (fam.) „a minţi"; *a mâncat turta, dar a rămas cârpătorul* „se spune despre cineva care neagă un fapt, în ciuda evidenţei"; *a mânca o ceapă degerată* (pop.) „a nu reuşi"; *a mânca coaste prăjite* (fam.) „a nu mânca nimic"; *a mânca pâine degeaba* (pfm.) „a nu-şi merita mâncarea"; *a mânca o ceapă degerată* (reg.) „a nu izbuti într-o afacere, a nu duce la bun sfârşit o misiune"; *a mânca numai picioare de găină* „a fi mincinos şi flecar", cu varianta din registrul popular *a mânca labe de pui* (pop.) „a purta vorba dintr-un loc în altul; a fi indiscret"; *a mânca borşul (sau asmaţuchi, calupul, lumânarea, mucul, schimbeaua, şofranul) cuiva* (reg.) „a se păcăli"; *a mânca praz (*sau *borş, haram, rahat, ciuperci)* (pfm.) „a minţi"; *(parcă) a mâncat bureţi (sau ciuperci, ceapa-ciorii, laur, măsălar)* (pfm.) „parcă e nebun".

Fundamental pentru stabilirea sensului frazeologismelor în discuţie este termenul selectat, marcarea tipului de alteritate făcându-se după trăsăturile acestuia. Astfel, sunt conotate negativ structuri care fac trimitere la simţuri precum gustul iute sau la produse lipsite de valoare nutritivă: *Părinţii mănâncă aguridă şi copiilor li se strepezesc dinţii* „unii greşesc şi alţii pătimesc" (Ier., 31, 29-30, Iez. 18, 2-3), având corespondente în limbile italiană (**Tal susina mangia il padre che allega i denti al figliuolo, Tal uva mangia'padre, ch'al figliuoalo allega i denti**), portugheză (**Uns comen os figos, a outros rebenta-lhes a boca**), spaniolă (**Uno come la fruta aceda, z otro tiene la dentera, Unos comen el agraz y otros tienen la dentera**), mai puţin în franceză, lipsă pusă de Gabriel Gheorghe pe seama „extinderii exprimării directe, în dauna exprimării alegorice, plastice, pe măsura tehnicizării vieţii" [Gheorghe, 1986:92-93]; *Nici usturoi n-a mâncat, nici gura nu-i miroase* „se zice pentru cei ce n-au ruşine de faptele lor cele netrebnice" (Zanne, P, IV, 168), *Cine nu mănâncă usturoi, nu-i miroase gura* „pentru omul corect" (Zanne, P, IV, 438), *Cine mănâncă numai ceapă dă mâna cu vântul* „cine e prins, greu se dezvinovăţeşte" (Zanne, P. III, 528), *a mâncat borş* „s-a păcălit, a păţit-o" (Zanne, P, III, 428), *a mânca la ciuperci* „a nu mânca nimic", *doar n-am mâncat ciuperci* „nu sunt nebun să fac cutare lucru", parcă a mâncat numai ciuperci fripte „e slab, fără sânge în obraz" (Zanne, P, III, 527-528), *a mânca o ceapă degerată* „a nu duce la bun sfârşit ceva" (Zanne, P, III, 518), *a mânca asmaţuchi* „a se păcăli" (Zanne, P, III, 450), *Cine vrea să mănânce miezul trebuie mai întâi să spargă coaja* „un lucru bun cu greu se dobândeşte" (Zanne, P, I, 226).

Marcate pozitiv sunt expresiile *şi-a trăit traiul, şi-a mâncat mălaiul* „se spune despre cineva sau ceva care a îmbătrânit, s-a învechit, s-a uzat" (DLR, VI/3), în care Zanne glosează ca semnificaţie „a trăit şi a văcuit, nu e păcat să moară; a îmbătrânit, nu mai e bun de nimic; a murit", aducând ca motivaţie faptul că „altă dată, în timpuri vechi, pe vremea deselor năvăliri şi a foametei, cei tineri trimiteau ca să moară în pădure şi în codrii seculari, pre cei bătrâni şi istoviţi, cari nu puteau lua parte la război şi la muncă, dându-le drept provisie câte un mălaiu ca să-l mănânce. Când se isprăvea mălaiu, trebuia să moară românul. Atâta era viaţa lui, cât

BDD-A27716 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:49 UTC)

ţinea acel mălaiu" (Zanne, P, III, 600). Zanne glosează şi alte expresii marcate pozitiv, cu sinonimele lui *mălai*, *mămăligă*: *Decât să mănânc mămăligă cu unt, / Şi să mă uit în pământ; / Mai bine mănânc pâne cu sare / Şi să mă uit la el (ea) ca la soare* „în căsnicie să cauţi dragoste, iar nu avere" (Zanne, P, III, 607). Metaforă a lipsei de valoare, în baza trăsăturilor produsului în discuţie stau expresiile: *Stai (şezi), mămăligă, să te mănânc* „se spune, în ironie, la adresa unui om leneş" (Zanne, P, III, 606), *Am avut noroc cu terciul, că mâncăm mămăligă goală* „în bătaie de joc, despre o masă proastă" (Zanne, P, VI, 144).

Registre similare de semnificare în care este antrenat verbul *a mânca* au ca lexem alţi termeni referitori la alimentaţie (pâine, lapte, brânză, unt, carne, friptură): *Mai multă pâine mănâncă cu miere decât cu oţet* (Zanne, P, IV, 53), *a mânca pâinea şi sarea cuiva* „a fi primit la casa cuiva, a se folosi de binefacerile cuiva" (Zanne, P, IV, 58), *a mânca pâine şi sare* (cu cineva) „a trăi împreună" (Zanne, P, IV, 59), *Şi un nebun mănâncă nouă pâini, dar e mai nebun cine i le dă* (Zanne, P, IV, 43), *Gândeşte că numai el mănâncă pâine, iar alţii paie* (Zanne, P, IV, 51), *Mănâncă pită, mănâncă pere, Locul pitei tot nu piere* (Zanne, P, IV, 82), *Mănâncă brânză cu mămăligă goală* (Zanne, P, III, 487), *Cine umblă udişor / Mănâncă untişor* „cel ce-şi dă osteneala, în viaţă are toate cu îndestulare" (Zanne, P, IV, 161), *Laudă fasolea şi mănâncă carnea* „pentru cei care, între două sau mai multe lucruri, laudă pe cel mai prost" (Zanne, P, III, 509), *Altul (unul) ţine frigarea şi altul mănâncă friptura* „unul lucrează şi altul se foloseşte" (Zanne, P, III, 566).

1.1.3. Frecvent, actul hrănirii reprezintă o metaforă ce serveşte pentru cunoaşterea omului, iar instrumentele, reprezintă, de obicei, recipiente, cu valoare simbolică pentru prezentarea unor situaţii de viaţă, cu corespondente în limbile romanice: *a mânca dintr-o strachină (cu cineva)* (fam.) „a fi de aceeaşi vârstă sau de aceeaşi condiţie socială (cu cineva)"; *a mânca dintr-un taler cu cineva* „a trăi împreună cu cineva" (Zanne, P, IV, 133), *Amândoi mănâncă dintr-un blid* „prieteni la cataramă"; Amândoi se spurcă dintr-un blid „prieteni la cataramă"; „se zice mai ales pentru cei răi şi stricaţi" (Zanne, P., III, 478), Cine vrea să mănânce aibă lingure „când apuci să faci ceva, să fii pregătit cu cele necesare" (Zanne, P, X, 224), *Trebuie să mănânci un car cu sare cu cineva ca să-l poţi cunoaşte* „cu greu poţi cunoaşte bine gândurile cele mai ascunse ale unui om" (Zanne, P, IV, 105), *a mânca din nouă cuptoare* „se spune despre un om care a umblat mult şi care a văzut şi ştie multe"; *Cu cei mari nu mânca cireşe, nici nu te trage de degete*, cu varianta *Nu mânca cu domnii cireşe dintr-un blid, că-ţi aruncă sâmburii în ochi, Cine mănâncă cu domnii dintr-un blid, în fine cu oasele îi aruncă în obraz (ochi)* „cei care se asociază cu cei mari pot avea de suferit, în caz de eşec trebuind să plătească oalele sparte", având corespondentele: în franceză: **Ne mange pas de cerises avec les grands (ils t'en jetteraient la queue au visage)**, italiană **(Non è buono mangiar ciliege co'signori)**, portugheză **(Com teu amo não jogues as peras, porque ele come as maduras e deixa-te as verdes)**, spaniolă **(Ni en burla ni en veras, con tu amo (seňor no) partas peras.**

Mai mult, imaginile ce au la bază situaţii reale sau imaginare servesc la caracterizarea fizică sau morală a individului: *a-şi mânca de sub unghii (sau de sub unghie, de sub tălpi, de sub dânsul)* (pfm.) „a fi foarte zgârcit"; *Îi mănâncă câinii (*sau *raţele) din traistă (*sau *din buzunar)* (pfm.) „se zice despre un om mic de statură (pfm.) se zice

BDD-A27716 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:49 UTC)

despre un om prost, bleg"; *a fi mâncat pâine (sau pită) din multe cuptoare sau a fi mâncat (mai) multe paşti (sau mai mulţi crăciuni decât cineva)* (pfm.) „a fi mai bătrân, a fi cu mai multă experienţă"; *a mânca numai picioare de găină* „a fi mincinos şi flecar"; *a mânca labe de pui* (pop.) „a purta vorba dintr-un loc în altul, a fi indiscret"; *a mânca de-a gata* (pfm.) „a profita de munca altuia"; *a mânca praz (sau borş, haram, rahat, ciuperci)* (pfm.) „a minţi"; *(parcă) a mâncat bureţi (*sau *ciuperci, ceapa-ciorii, laur, măsălar)* (pfm.) „parcă e nebun"; *a mânca lut şi pământ* (reg.) „a tăgădui cu încăpăţânare"; *a mânca piatră* (pfm.) „a răzbi toate greutăţile"; *a mânca (cuiva)* sau *a-şi mânca (cu cineva* sau *cu ceva) viaţa* sau *zilele, tinereţile, norocul* etc. „a(-şi) irosi existenţa"; *a-i mânca inima (*sau *sufletul cuiva)* (pfm.) „a necăji pe cineva peste măsură"; *a-şi mânca credinţa* sau *omenia, lefteria, (*reg.*) leanca* (pfm.) „a-şi pierde prestigiul, cinstea", *a crede că tot ce (*sau *toate câte) zboară se mănâncă* „a-şi imagina că se poate obţine orice, a fi naiv", *a mânca ca grecul, cu ochelari* (rar) „se zice despre cineva foarte zgârcit la mâncare".

1.1.4. O categorie bine reprezentată este cea cu sens de superlativ absolut şi are la bază termeni de comparaţie desemnând elemente aparţinând mediului rural (omizi, căpuşe, lup, furnică etc.), fixaţi mai ales în forma de singular: *a mânca ca omizile* (pfm.) „a mânca foarte mult"; *a mânca ca o furnică (sau ca furnicile)* „a mânca foarte puţin"; *a mânca ca o căpuşă* (pop.) „a mânca mult"; *a mânca cât (*sau *ca) un lup (*sau *cât patru, cât şapte, cât un turc din cei calici, ca o căpuşă, ca o lăcustă, ca un popă, ca diacul de pomene, de parcă n-a văzut fir verde)* (pfm.) „a mânca mult şi cu lăcomie"; *a mânca ca o pasăre (*sau *ca o vrabie)* (pfm.) „a mânca foarte puţin"; *a mânca ca prigoria* „a mânca foarte puţin". Uneori, termenul comparat este unul imaginar: *a bea (sau a mânca) ca o scorpie* „a bea (sau a mânca) foarte mult, cu lăcomie", *a mânca vântul* (trs.) „a fugi cu o viteză foarte mare".

Alte structuri din această categorie sugerează gradul mare de intensitate prin exploatarea efectului de surpriză sugerat de imagini imposibile ale actului hrănirii, care nu sunt străine de umorul involuntar, al căror sens este decodat de cele mai multe ori cu ajutorul contextului: *a bea apă clocotită şi a mânca foc* (înv.; d. cai) „a fi foarte iute"; *a mânca foc (*sau *jăratic)* (pfm.) „(d. cai) a fi foarte iute"; *a mânca nori de*... (pfm.) = „a fi extraordinar de..."; *a mânca pământ de durere* (reg.) „a suferi peste măsură"; *a fugi (*sau *a alerga) mâncând pământul (*sau *de mănâncă pământ ori pământul)* sau *a mânca pământ (ori pământul) (fugind* sau *alergând)* (pfm.) „a fugi foarte repede, în mare goană"; *a mânca în târgul (*sau *în satul) lui Cremene (*sau *în codru)* (pfm.) „a mânca fără socoteală".

1.1.5. Sub semnul unor obiceiuri şi credinţe ce conservă imagini ale violenţei primare, din seria expresiilor: *a mânca carne de* (sau *din*) *om* „se spune despre un om rău, crud", *a mânca fript pe cineva* „a-l învinge, a-l nimici, a-l pierde" (Zanne, P, III, 635), face parte şi expresia *a-ţi face de cap* „a-ţi pune capul în primejdie, a face ceva care-ţi poate primejdui viaţa; a face «blestemăţii», a avea o purtare reprobabilă, prilej cu care discută motivaţia construcţiei [Dumistrăcel, 2001:75-77], *a mânca capul cuiva* „a-i face de petrecanie, a-l pierde, a-l omorî". Trimiterea se face, după autor, la o posibilă „vânătoare de capete", obicei practicat de secui, menţionaţi în diverse documente ca autori ai unor astfel de fapte. Reţinem, cu aceeaşi semnificaţie expresiile: *a mânca pe cineva de viu* „a ucide, a omorî", cu corespondente în limbile romanice: **il veut le manger tout cru**, **à quelle sauce serons-nous mangé?**, în

BDD-A27716 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:49 UTC)

italiană, **mangiarsi vivo**, **mangiarsi in insalata** (qcn), **mangiarsi in un bucone** „a învinge cu uşurinţă pe cineva" sau *i-a mâncat cioara colacul* „a murit", *a mânca cuiva coliva* „1. a dori moartea cuiva. 2. a omorî pe cineva"; *a-i mânca colacul (*sau *colacii, coliva) cuiva sau a-i mânca (cuiva) din colivă* (pfm.) „(de obicei în imprecaţii) a vedea mort pe cineva. (pfm.) a omorî". Marcată temporal [Dumistrăcel, 2011:108] este şi construcţia: „Dacă n-au pâine, să mănânce cozonac", prin care se „ridiculizează persoanele naive, cu păreri şi mentalităţi complet desprinse din adevărurile vieţii, de simţul realităţilor" cu trimitere la replica ducesei de Polignac cu ocazia marii revoluţii franceze: „Ce neghiob e poporul acesta, care vrea neapărat pâine, când ar putea să-şi cumpere cozonaci" [Berg, 1995:84].

Tot sub semnul agresivităţii, motivate de incapacitatea de a ieşi „de sub incidenţa fricii de a fi pradă" stau o serie de expresii ce reflectă „punerea în relaţie a oricărui element generator de angoasă cu imaginea actului de a fi mâncat" [Savin, 2011:124] stau şi expresiile: *mâncat de boli* „distrus, măcinat", *a fi mâncat de urât, de necaz etc.* (vezi DLR, VI, 9); *a mânca sau a înghiţi (o) papară sau papara (cuiva)* „a mânca bătaie de la cineva, a fi învins, a fi aspru certat"; *a mânca o salată* „a suferi o mustrare, a fi zdrobit în bătaie"; *a primi (sau a încasa, a mânca)* (o) *săpunealã* „a fi aspru dojenit, certat, criticat"; *a mânca sfântul* (cuiva) (reg.) „a cuminţi pe cineva dându-i o bătaie"; *a mânca săcealã* (reg.) „a primi bătaie"; *a mânca bătaie (*sau *trânteală, chelfăneală* etc.) „a fi bătut (pex.); a fi învins într-o luptă, la o întrecere, la un joc de societate etc."; *Îl face de mănâncă şi mere pădureţe* „a-l sili la neascultare" (Zanne, P, III, 635).

Prezenţa diatezei reflexive, în care, de obicei, subiectul şi obiectul acţiunii este omul imprimă intensitate construcţiilor şi „demonstrează faptul că forma totală de asumare a agresiunii faţă de propria persoană este ingurgitarea simbolică a mărcilor sinelui" [Savin, 2011:125]: *a-şi mânca din carne* (sau carnea de pe el) „se zice despre un om rău, crud", *a-şi mânca* (cu cineva sau cu ceva) *viaţa (zilele, tinereţile, norocul* etc.) „a-şi irosi existenţa, a-şi distruge viaţa (zilele, tinereţile)", *a se mânca cu lucrul* „ a se chinui, a se speti muncind" (DLR, VI/9), *a-şi mânca averea (*sau *banii, aurul) cu lingura* (pfm.) „a cheltui fără măsură. (pfm.), a fi foarte bogat".

2. În ceea ce priveşte preluarea în textul jurnalistic a unor expresii care aparţin câmpului semantic în discuţie, se observă, la nivel tehnic, că termenul modificat este mai rar verbul, şi mai frecvent se întrebuinţează termeni care aduc informaţii noi şi confirmă, de cele mai multe ori, validitatea mesajului şi convingerile cititorilor. Asistăm, de fapt, la o replică în ceea ce priveşte suprasaturaţia faţă de forme clişeizante, pe care limbajul publicistic, deschis inovării, le transformă, prin mecanisme retorice, în adevărate turnuri de ingeniozitate, frecvent ritmate, cu evidentă intenţie ludică, care variază de la cea de tip rudimentar până la performanţă elocuţională. Efectul acestei strategii de comunicare, care mizează pe prestigiul enunţului, rezultă din caracterul atractiv al unor astfel de construcţii şi proliferarea acestora mai ales în titluri de articole, şi nu sunt străine şi de posibile intenţii manipulatorii. „Nu tot ce nu zboară *nu* se mănâncă" (AC, nr. 11/2007, p. 10), faţă de „ *Nu tot ce nu zboară se mănâncă*"; „Ce naşte din *găină, veveriţă* mănâncă" (AC, nr. 24/2007, p. 28), faţă de „*Ce naşte din pisică, şoareci manâncă*"; Ce naşte din *cioară*, *pisica* mănâncă. (AC, nr. 28/2010/p. 6), Unii *mănâncă*, deci există.

BDD-A27716 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:49 UTC)

(nr. 28/2011/p. 22), *Calculatorule*, mănânci ovăz? (AC, 49/2001/ pag. 24); „Să vezi, *să mănânci şi să nu Crazy*" (AC, nr. 24/2007, p. 18), faţă de „*Să vezi şi să nu crezi*"; „Spune-mi *ce haină porţi*, ca să-ţi spun *ce mănânci*" (AC, nr. 5/2007, p. 28).

3. Analiza construcţiilor având ca lexem de bază verbul „a mânca" confirmă faptul că ne aflăm la nivelurile *personal* şi *impersonal* al limbii, în care „graiul de toate zilele, după o concepţie empirică bine conturată, înregistrează mai mult abaterile de la normele comportamentale, decât normele înseşi, iar prin abateri, mai mult pe cele negative, ca fiind cele mai supărătoare şi deci mai perceptibile decât cele pozitive, deci conforme cu aşteptările şi idealurile. Limba deci nu înregistrează realitatea aşa cum este ea, ci după criterii sociale foarte complexe, care izvorăsc din structura însăşi a societăţii căreia îi aparţine" [Herseni, 1975:106].

În ceea ce priveşte creativitatea ludică şi intenţia de comunicare, se observă că doza de încărcătură subiectivă vizează mai ales zona violenţei şi se realizează, la nivel formal, în enunţurile canonice, prin termeni aparţinând, de obicei, registrului familiar. În textul jurnalistic, asistăm la atragerea, cu efect de insolitare, a unor termeni cu valoare simbolică, fapt care conduce la o mai mare implicare subiectivă.

BIBLIOGRAFIE

*** 1980. *Opere,* IX, Bucureşti

Berg, I., 1995. *Dicţionar de cuvinte, expresii, citate celebre*, Bucureşti, Editura Saeculum

Dumistrăcel, Stelian, 2001. *Până-n pânzele albe. Expresii româneşti. Biografii-motivaţii*, ediţia a II-a, revăzută şi augmentată, Iaşi, Editura Institutul European

Dumistrăcel, Stelian, 2011. *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii.* Ediţia a doua, cu un supliment de analiză din perspectivă pragmatică, Iaşi, Casa Editorială Demiurg Plus

Gheorghe, Gabriel, 1986. *Proverbele româneşti şi proverbele lumii romanice,* Editura Albatros, Bucureşti

Herseni, Traian, 1975. *Sociologia limbii*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică

Savin, Petronela, 2011. *De gustibus disputandum… Frazeologia românească privitoare la alimentaţie*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"

Slave, Elena, 1991. *Metafora în limba română*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică

Tagliavini, Carlo, 1977. *Originile limbilor neolatine. Introducere în filologia romanică*, versiune românească îngrijită şi coordonată de Alexandru Niculescu, traducere de Anca Giurescu şi Mihaela Cârstea-Romaşcanu, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică

Zanne, Iuliu, 1895. *Proverbele românilor*, vol. I, III, IV, X, Bucureşti, Editura Librăriei Socec

Articole

Stelian Dumistrăcel, 2010. *Universalii frazeologice şi frazeologie în dicţionare*, în Lucrările celui de al III-lea Simpozion Internaţional de lingvistică, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, p. 199-212.

Sigle

AC – „Academia Caţavencu", Bucureşti

BDD-A27716 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:49 UTC)